

Kansen voor begeleide kinderen in asielopvang versterken.
Ontwikkeling van een gedragen beleidsvisie en een vormingspakket.

AMIF, Open projectoproep 45 Opvang, doelstelling/actie 2D

Visietekst

Begeleide kinderen & gezinnen in de asielopvang

September 2021

Katja Fournier, Kaat Van Acker & Dirk Geldof

Brussel, Kenniscentrum Gezinswetenschappen, Odisee Hogeschool.

Disclaimer:

Deze visietekst kwam tot stand dankzij het AMIF-onderzoeksproject “Kansen voor begeleide kinderen in opvang versterken”, op vraag van Fedasil.

Deze visietekst werd gevoed en onderbouwd vanuit het onderzoek. Naast een literatuurstudie interviewden we in de asielcentra 150 kinderen, jongeren, gezinnen, hulpverleners en beleidsmedewerkers.

De tekst kwam tot stand in co-creatie met de opvangpartners in een tweetalig Lerend Netwerk, dat in 2020-2021 een tiental keren bij elkaar kwam met de Vlaamse en Waalse opvangpartners van Fedasil, Rode Kruis, Croix Rouge en Caritas. We maakten ook dankbaar gebruik van de inbreng van het Kinderrechtencommissariaat, van verschillende experts en van de stuurgroep van Fedasil die dit project begeleidt.

Deze visietekst vormt de basis voor een reeks vormingen in het hele opvangnetwerk. De volgende maanden wordt de visietekst ook voor formele bekrachtiging voorgelegd aan de directies van de partners van het opvangnetwerk, met het oog op verdere implementatie in de dagelijkse werking.

EUROPEAN UNION
Asylum, Migration
and Integration Fund

Odisee
DE CO-HOGESCHOOL

Rode Kruis
Vlaanderen

fedasil

caritas
international.be

Inhoudstafel

Waarom een visie voor kinderen en gezinnen in de opvang?	5
Vier fundamentele voor een visie op kinderen en gezinnen in opvang.....	6
1. Het belang van het kind staat centraal.	6
2. Elk kind in de opvang wordt erkend als drager van fundamentele, onvervreembare rechten.	6
3. Het welzijn en welbevinden van kinderen in opvang hangt nauw samen met dat van hun gezin.	7
4. Kinderen en gezinnen in opvang (h)erkennen als veerkrachtige actoren.	7
Twee basisvoorwaarden en acht leidende principes voor een kind- en gezinsvriendelijke opvang.....	9
Twee basisvoorwaarden voor een kind- en gezinsvriendelijke opvang	9
1. Kwaliteitsvolle begeleiding vanuit een kind- en gezinsvriendelijke basishouding	9
2. Een veilige en aangepaste infrastructuur als basisvoorwaarde voor ontwikkelingskansen.	10
Acht leidende principes voor een kind- en gezinsvriendelijke opvang.....	11
1. Gezinsleven waarborgen.....	11
2. Een veilige omgeving creëren	12
3. Onderwijs voor alle kinderen ondersteunen.....	13
4. Aandacht voor de fysieke en geestelijke gezondheid	13
5. Vrijtijdsbesteding en kindvriendelijke ruimtes als hefboomen voor ontplooiing.....	14
6. Juridische begeleiding met specifieke aandacht voor kinderen.....	15
7. Identiteitsontwikkeling bevorderen	15
8. Kindvriendelijke informatie en participatie.....	15
Een visie op kinderen in de opvang als gemeenschappelijk engagement voor kinderen en gezinnen...	17
Beknopte referentielijst	18

Waarom een visie voor kinderen en gezinnen in de opvang?

Gezinnen met kinderen vormen een belangrijke en bijzondere groep in de asielopvang in België. Meer dan de helft van de bewoners in de opvang zijn gezinnen. Eén op de drie bewoners is jonger dan achttien jaar. Vaak hebben ze bedreigende situaties meegemaakt voor en tijdens de vlucht, soms ook na aankomst hier. Om kinderen en jongeren in de opvang maximale ontwikkelingskansen te geven, is er nood aan een visie op kind- en gezinsvriendelijkheid in de opvangstructuren.

Kind- en gezinsvriendelijke asielcentra zijn plaatsen waar kinderen zich veilig voelen, in hun gezin en in de opvang, én waar hun kansen tot ontplooiing en ontwikkeling maximaal zijn. Opvangstructuren moeten daarom ook plaatsen zijn waar de veerkracht van kinderen en hun gezinnen maximaal wordt erkend en bevorderd.

Deze (ontwerp-)visie van Fedasil en van de opvangpartners vertrekt van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind en bouwt verder op andere toonaangevende internationale teksten op vlak van kinderrechten. De visietekst is verder gevoed vanuit het AMIF-onderzoek 'Kansen voor Kinderen in opvang versterken'.¹

De visie vormt de leidraad voor iedereen die deel uitmaakt van het opvangnetwerk: van beleidsmakers en ondersteunende diensten tot begeleiders, opvoeders, onthaalmedewerkers, maar ook voor gezinnen zelf. Deze leidraad wil een kader bieden, zowel voor het beleid in het opvangnetwerk, voor procedures binnen de opvangstructuren én voor de dagdagelijkse praktijken en handelingen van medewerkers en gezinnen in de opvang. Het gaat om **een gedeelde verantwoordelijkheid**, waaraan iedereen vanuit zijn of haar rollen, mogelijkheden en verantwoordelijkheden toe kan bijdragen om de kansen van (begeleide) kinderen, jongeren en gezinnen in opvangcentra te versterken.

De visietekst vertrekt van een brede blik op gezinnen en (h)erkent een brede waaier aan gezinsvormen: naast koppels met of zonder (minderjarige en/of meerderjarige) kinderen kan het ook gaan om alleenstaande ouders, uitgebreide familieverbanden, siblingrelaties of gezinnen op afstand.

De visietekst is geschreven voor begeleide kinderen en gezinnen in de collectieve opvang. Vele fundamentele en leidende principes gelden bij uitbreiding ook voor Niet-Begeleide Minderjarigen (NBM) en voor gezinnen in individuele opvangstructuren.

¹ In het kader van dit onderzoek gebeurden 123 interviews die 149 personen aan het woord hebben gelaten waaronder 58 ouders, 38 kinderen, 38 medewerkers van opvangcentra en 15 experts. De interviews vonden plaats in de periode maart 2020 tot januari 2021 in 9 verschillende asielcentra van Fedasil, Caritas, Rode Kruis en Croix Rouge, in Vlaanderen en Wallonië.

Vier fundamentele voor een visie op kinderen en gezinnen in asielopvang

De visietekst vertrekt vanuit vier fundamentele, die samen een kader vormen om het beleid en de praktijk te sturen. Het zijn vier complementaire brillen om de belangen van kinderen in de opvang te analyseren. Binnen deze vier invalshoeken krijgen beleid en praktijk vorm. Ze bieden een kader om spanningsvelden in beleid en in de dagelijkse praktijken in het opvangnetwerk te benoemen, te bespreken en tot gefundeerde praktijken te komen. Ze worden vervolgens vertaald in acht leidende principes voor een kind- en gezinsvriendelijke opvang en twee basisvoorwaarden.

1. Het belang van het kind staat centraal.

Kinderen en jongeren in asielopvang zijn en blijven eerst en vooral kinderen. Om hun toekomstkansen te optimaliseren, is het belangrijk om hen in de eerste plaats als kinderen te benaderen, eerder dan als verzoekers om internationale bescherming. Aansluitend bij de internationale standaarden staat het principe van **'the best interest of the child'** centraal, of zoals artikel 22bis van de Belgische grondwet vermeldt: *"Het belang van het kind is de eerste overweging bij elke beslissing die het kind aangaat."* Bij het bepalen van het belang van het kind wordt altijd rekening gehouden met de **individuele omstandigheden van elk kind**. Het belang van het kind is niet enkel van toepassing bij beslissingen binnen het opvangcentrum, maar geldt ook bij beslissingen doorheen de asielprocedure en het opvangtraject.

2. Elk kind in de opvang wordt erkend als drager van fundamentele, onvervreembare rechten.

Het Internationale Verdrag inzake de Rechten van het Kind kreeg in 1992 ook in België kracht van wet. België moet alle rechten van het Kinderrechtenverdrag respecteren en waarborgen voor alle kinderen onder zijn rechtsbevoegdheid, dus ook voor kinderen in de opvang. Het Kinderrechtenverdrag biedt niet alleen een wettelijk kader; het vormt bovenal een zinvol en bruikbaar referentiekader om beleid en praktijk aan te sturen. De internationaal en nationaal erkende kinderrechten zijn de mensenrechten van kinderen en jongeren. Het zijn fundamentele normen die kinderen en jongeren als volwaardige burgers een eigen plaats willen geven in onze samenleving. Ze zijn er op gericht om sociale rechtvaardigheid en menselijke waardigheid voor kinderen en jongeren te realiseren en vormen zo een hefboom om sociale verhoudingen te veranderen, zowel juridisch als relationeel (Lembrechts, 2018).

In het Kinderrechtenverdrag vormen de 4P's een centrale leidraad.

1. Kinderen hebben **'Provisierechten' of recht op voorzieningen**: deze voorzieningen (zoals onderwijs, vrije tijd, zorg, ...) geven kinderen de mogelijkheid om zich te ontwikkelen.
2. Kinderen hebben **'Protectierechten' of recht op bescherming**. Deze rechten hebben als doel kinderen te beschermen tegen gevaren en risico's, zoals het recht op bescherming tegen mishandeling, uitbuiting en geweld.
3. Kinderen hebben **'Participatierechten'**. Deze rechten kennen kinderen 'agency' toe door naar hen te luisteren, hen te informeren en hen te betrekken, in functie van de leeftijd en maturiteit, bij de beslissingen die hen aangaan.

4. Kinderen hebben ten slotte ook **'Preventierechten'**. Iedereen die voor en met kinderen werkt heeft de plicht om doelbewust te anticiperen op risicofactoren voor het welbevinden, het welzijn, de gezondheid en de veiligheid van kinderen.

3. Het welzijn en welbevinden van kinderen in opvang hangt nauw samen met dat van hun gezin.

Een visie op kindvriendelijke opvang uitwerken is onlosmakelijk verbonden met het ontwikkelen van een visie op de rechten en verantwoordelijkheden van ouders en gezinnen in de opvang. Gezinnen worden in de opvang erkend en ondersteund in hun rol als primaire zelfstandige zorgsystemen. Daarbij wordt ook de (transnationale) familiale context erkend en ondersteund. Ouders dragen het ouderlijk gezag en de primaire verantwoordelijkheid voor de opvoeding en de veiligheid van hun kinderen. De ervaringen voor en doorheen de vlucht, het verblijf in een collectieve opvangstructuur en de onbekendheid met de Belgische samenleving zorgen er echter voor dat niet alle ouders deze rol ten volle kunnen opnemen. Daarom hebben de opvangstructuren hierin een ondersteunende rol, waarbij ze samen met de gezinnen mee toezien op de veiligheid en groeikansen van kinderen, met respect voor de autonomie van gezinnen. Er is hierbij zeker ook aandacht voor de brede context (familiaal, socio-economisch, psychologisch, institutioneel, duur van de procedure...) die de realiteit van de gezinnen beïnvloedt.

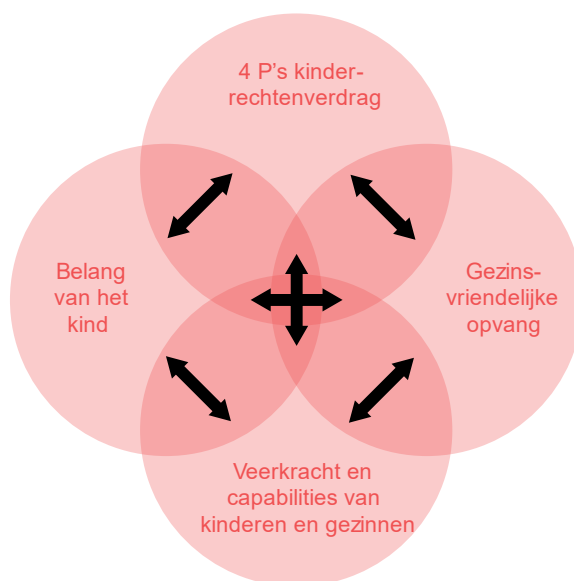
4. Kinderen en gezinnen in opvang (h)erkennen als veerkrachtige actoren.

We willen kinderen en hun gezinnen in de opvang vooral op hun veerkracht aanspreken. Dat betekent oog hebben voor de veerkrachtige handelingen die kinderen en gezinnen stellen.

Kansen van kinderen en gezinnen in opvang vergroten vertrekt vanuit **een krachtgerichte benadering**. Kinderen en hun gezinnen in opvangstructuren hebben vaak gevaarlijke, gewelddadige en traumatische situaties meegemaakt, zowel in het land van herkomst, tijdens de migratieroute als in het onthaalland. Al die gebeurtenissen kunnen kinderen en gezinnen kwetsbaar(-der) maken en hun draaglast verzwaren. Om naast de kwetsbaarheid ook de veerkracht bij vluchtelingengezinnen te (h)erkennen, moeten we oog hebben voor de veelheid aan manieren waarop veerkracht tot uiting komt in de dagdagelijkse acties en ervaringen van kinderen en hun gezinnen.

De veerkrachtige handelingen die kinderen en hun gezinnen stellen, vormen de basis voor een krachtgerichte benadering van gezinnen in de opvang. Die veerkracht is deels persoonsgebonden, maar wordt in belangrijke mate mee beïnvloed door de opvangcontext waarin ze na de vlucht terechtkomen en door de relaties die zich in deze nieuwe context vormen met opvangmedewerkers, hulpverleners, leerkrachten en andere betrokkenen. Aandacht voor de institutionele en structurele factoren die deze veerkrachtige handelingen kunnen bevorderen of belemmeren is daarom cruciaal. Positieve (hulpverlenings-)relaties en beleidskaders ondersteunen de veerkrachtige handelingen en houdingen van gezinsleden.

Vier complementaire fundamentele als basis voor handelingskaders

Deze vier fundamentele zijn complementair. Ze vullen elkaar aan en versterken elkaar, zonder volledig samen te vallen. Ze vormen samen de basis voor handelingskaders in het concrete beleid en in de dagelijkse complexe opvangpraktijk. Ze sluiten ook aan bij de "**Professionele normen voor beschermingsactiviteiten**"² die door een groot aantal mensenrechtenorganisaties en humanitaire actoren zijn aangenomen.³

Bij het concretiseren van deze fundamentele in concrete handelingskaders en beslissingen hebben we oog voor:

- Spanningsvelden die kunnen ontstaan tussen deze benaderingen: tussen de verschillende rechten van kinderen, tussen de belangen van kinderen en de belangen van het gezin, of tussen de rechten van kinderen en hun actorschap.
- Spanningsvelden tussen deze fundamentele en de huidige mogelijkheden en draagkracht van het opvangnetwerk, dat binnen de huidige beleids- en financiële kaders, en met de draagkracht van medewerkers deze fundamentele moet waarmaken.

Het realiseren van deze visietekst vraagt dus een continu reflectieproces, vandaag en in de toekomst.

² Standards professionnels pour les activités de protection, 2018, CICR, p.12

³ "Het begrip bescherming omvat (...) alle activiteiten die gericht zijn op de volledige eerbiediging van de mensenrechten, naar de letter en de geest van het toepasselijke recht, d.w.z. het internationaal recht inzake de mensenrechten, het internationaal humanitair recht en het vluchtelingenrecht (...)". De basisnormen verplichten tot:

- (1) het eerbiedigen van de beginselen van menselijkheid, onpartijdigheid en non-discriminatie
- (2) het voorkomen van nadelige gevolgen
- (3) het centraal stellen van de getroffen bevolkingsgroepen, gemeenschappen en individuen bij de beschermingsactiviteiten

Twee basisvoorwaarden en acht leidende principes voor een kind- en gezinsvriendelijke asielopvang

De vier fundamenteën vormen gezamenlijk de leidraad voor het beheer van het opvangnetwerk, maar ook voor de basishouding van al wie betrokken is bij kinderen tijdens hun verblijf in het opvangnetwerk.

Ze vertalen zich in twee transversale basisvoorwaarden en acht leidende principes, die voortbouwen op internationaal onderzoek.⁴ We verwijzen telkens naar de artikelen uit het Kinderrechtenverdrag die deze leidende principes mee onderbouwen. De acht leidende principes vertonen ook een hoge mate van verwantschap met de tien componenten van een menswaardig leven van Martha Nussbaum, die aan de basis liggen van de visietekst van Fedasil over welbevinden.⁵ De principes hangen onderling sterk samen. Het realiseren van de basisvoorwaarden of van één van de principes leidt tot een (gedeeltelijke) invulling van de andere principes.

Twee basisvoorwaarden voor een kind- en gezinsvriendelijke opvang

1. Kwaliteitsvolle begeleiding vanuit een kind- en gezinsvriendelijke basishouding

- *Artikel 26 VRK: Recht op sociale voorzieningen*
- *Zie ook artikels 22 en 27 van het VRK*
- *Centrale capability: zelfstandigheid*

De dagelijkse begeleiding en interacties in de opvangcentra hebben een enorme impact op het welzijn en de ontwikkelingsmogelijkheden van de kinderen en gezinnen. Een kindvriendelijke en krachtgerichte basishouding van hulpverleners en opvangmedewerkers is cruciaal voor de kwaliteit van de begeleiding.

Daarvoor krijgt al wie met kinderen werkt, aangepaste vorming en ondersteuning. Deze vormingen zijn onder meer gericht op de ontwikkelingskansen en dynamieken van kinderen, op hun behoeften en rechten en op de ontwikkeling van krachtgerichte communicatieve vaardigheden met kinderen en ouders.

⁴ De concretisering van deze leidende principes in beleidsaanbevelingen en handelingskaders, en de vertaling ervan in een ondersteunend vormings- en ondersteuningsaanbod voor medewerkers en vrijwilligers in het opvangnetwerk volgen later in dit project, in co-creatie met het werkveld in een lerend netwerk.

⁵ De 10 capabilities zijn veiligheid, gezondheid, integriteit, zingeving, geborgenheid, zelfstandigheid, toebehoren, ontspanning, inspraak en natuurbeleving. De visietekst 'Welbevinden in de Asielopvang' ontwikkeld door Fedasil is gebaseerd op deze tien capabilities.

Opvangmedewerkers en gezinnen werken samen in een relatie die gebaseerd is op gelijkwaardigheid, gedeelde verantwoordelijkheid en wederzijds respect. Opvangmedewerkers ondersteunen (waar nodig en op vraag van) gezinnen en kinderen in hun groei, zelfstandigheid en ontwikkeling.

In de begeleiding is er aandacht voor de behoeften van kinderen over alle levensdomeinen heen (een holistische benadering). Bij beslissingen over kinderen houdt men zoveel mogelijk rekening met de belangen en het welzijn van het kind op lange termijn. Oplossingen zijn concreet, veilig en duurzaam. Gezinsleden worden (pro-)actief en op constructieve manier in dit proces betrokken. Het werken aan een vertrouwensrelatie met de ouders en kinderen staat centraal. Er wordt herstelgericht gewerkt aan de relaties binnen het gezin, tussen bewoners maar ook met de opvangmedewerkers.

2. Een veilige en aangepaste infrastructuur als basisvoorwaarde voor ontwikkelingskansen.

- *Artikel 16 VRK: Bescherming van privacy*
- *Artikel 27 VRK: Recht op een levensstandaard die toereikend is voor de ontwikkeling van het kind*
- *Zie ook artikels 22 en 26 van het VRK*
- *Centrale capability: integriteit*

Kind- en gezinsvriendelijke asielopvang vereist een kind- en gezinsvriendelijke infrastructuur. De kwaliteit van de opvanginfrastructuur heeft een fundamentele impact op het welbevinden en de manier van samenleven van de bewoners.

Zowel bij de keuze en de ontwikkeling van nieuwe asielcentra, de renovatie van bestaande centra als bij het toewijzingsbeleid krijgt kind- en gezinsvriendelijkheid prioriteit. De mobiliteitsmogelijkheden, de makkelijke bereikbaarheid van aangepast onderwijs, aangepaste zorg en vrije tijd, vormen belangrijke aandachtspunten. Het is fundamenteel om de ruimere omgeving, van zowel individuen als organisaties en instellingen te betrekken bij het centrum en bij de bewoners.

Maaltijden kunnen bereiden en samen kunnen eten zijn belangrijk in de gezinsdynamieken en in de erkenning van gezinsrollen. Daarom moeten gezinnen de mogelijkheden hebben om zelf te koken en wordt dit gestimuleerd.

Het garanderen van veiligheid en integriteit in opvangcentra vereist aangepaste infrastructuur. Veilige toegang tot het sanitair en privacy van kinderen, gezinnen en gezinsleden moeten worden gegarandeerd. Regelmatig wordt gezinnen, zowel ouders als kinderen, om feedback gevraagd over plaatsen en ruimtes in de opvang.

Acht leidende principes voor een kind- en gezinsvriendelijke opvang

1. Gezinsleven waarborgen

- *Artikel 16 VRK: Recht op privacy en gezinsleven; geen onrechtmatige inmenging.*
- *Artikel 18 VRK: Primaire verantwoordelijkheid van de ouders voor opvoeding in het belang van het kind; overheid ondersteunt.*
- *Zie ook artikels 5, 7, 8, 9, 10 en 19 van het VRK*
- *Centrale capability: geborgenheid*

Een gezinsleven is cruciaal voor de ontwikkeling van kinderen in de opvang. Kinderen kansen geven begint daarom met dit gezinsleven te ondersteunen. Volgens het Kinderrechtenverdrag is het ook de verantwoordelijkheid van de staat om ouders de nodige ondersteuning te bieden zodat ze hun verantwoordelijkheden ten opzichte van hun kinderen kunnen opnemen.

Opgangmedewerkers ondersteunen gezinsleden in hun (ouder-)rol en creëren mee ruimte voor positieve gezinsdynamieken. Deze ondersteuning van ouders en gezinsleden in de opvang kan verschillende vormen aannemen, van informatie tot materiële en socio-emotionele steun. De ondersteuning wordt op maat van de gezinnen aangeboden, vertrekkend van hun (hulp)vragen. Er wordt open en constructief gecommuniceerd met de ouders en/of gezinsleden over het aandeel dat ze kunnen opnemen in het beantwoorden van de noden van hun kinderen. Praktijken die autonomie en privacy bevorderen, staan centraal. Samen met de gezinsleden worden de wederzijdse verwachtingen en gezamenlijke verantwoordelijkheden besproken. Kinderen worden erkend in hun actorschap.

De formele en informele steun- en hulpbronnen in België en in het land van herkomst, worden samen met de gezinsleden geïdentificeerd en geactiveerd. Gezinnen worden erkend in hun transnationale identiteit of realiteit. **Structurele of praktijkgebonden barrières die de autonomie en de veerkracht van de gezinnen beperken, worden, waar mogelijk, weggewerkt.**

Stabiliteit en voorspelbaarheid zijn van cruciaal belang voor kinderen. Daarom is het belangrijk dat bij beslissingen over eventuele transfers (tussen opvangcentra) rekening wordt gehouden met de taal, de belangen van de kinderen en het gezin. Bij de begeleiding van kinderen en gezinnen wordt rekening gehouden met de duur van het verblijf in de opvang. Uit onderzoek blijkt dat hoe langer een kind en zijn gezin in de opvang zitten, hoe meer hun veerkracht wordt aangetast en hoe groter de kans is dat gezinnen extra ondersteuningsbehoeften ontwikkelen.

Om gezinnen duurzaam te versterken worden ouders ondersteund in hun ontwikkeling via het volgen van (taal)lessen en begeleiding naar werk. Opvang wordt voorzien voor de kinderen van (alleenstaande) ouders om dit mogelijk te maken. Ouders worden voorbereid op het leven na het centrum.

2. Een veilige omgeving creëren

- *Artikel 19 VRK: Bescherming tegen misbruik en verwaarlozing.*
- *Artikel 22 VRK: Speciale bescherming minderjarige vluchtelingen en asielzoekers.*
- *Zie ook artikels 16, 20, 27, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39 en 40 van het VRK*
- *Centrale capability: veiligheid*

Opdat kinderen zich optimaal kunnen ontwikkelen, is een gevoel van veiligheid fundamenteel. Een centrum dat voor kinderen veilig en geborgen aanvoelt, is een gemeenschappelijk doel en een gezamenlijke verantwoordelijkheid van alle personeel en bewoners. Regels voor het vreedzaam samenleven zijn vastgelegd en worden ook op een kindvriendelijke wijze met kinderen gedeeld.

Een veilige omgeving geeft kinderen en jongeren het gevoel dat ze welkom zijn en dat ze verbonden zijn en aansluiting kunnen vinden bij de opvangmedewerkers en hun omgeving. Elke opvangstructuur werkt proactief aan het verminderen van factoren die tot spanningen in de opvangstructuur kunnen leiden. Het positief samenleven tussen bewoners (en personeelsleden) wordt versterkt. Bij alle besluiten en acties, zowel individueel als collectief, wordt uitgegaan van **een preventief en herstelgericht perspectief.**

Iedere opvangstructuur heeft een kind- en gezinsvriendelijk veiligheidsbeleid, dat de veiligheid van kinderen, gezinsleden en alle andere bewoners moet waarborgen. Dit veiligheidsbeleid omvat duidelijke procedures voor preventie, detecteren, ondersteuning en opvolging van agressie, geweld en andere vormen van grensoverschrijdend gedrag, in het bijzonder voor incidenten waar kinderen bij betrokken zijn. Alle bewoners worden hiervan op de hoogte gesteld. Voor kinderen bestaat er kindvriendelijke informatie.

Elk centrum heeft **een kindvriendelijk en laagdrempelig meldpunt** voor alle situaties waarin de veiligheid of integriteit van kinderen of andere bewoners bedreigd is. Ouders en gezinsleden worden actief geïnformeerd en betrokken in de bescherming van kinderen en jongeren. Alle bewoners en medewerkers proberen risico's zo veel mogelijk vooraf te detecteren en te voorkomen. Specifieke aandacht gaat naar familiaal, gendergerelateerd en seksueel geweld. Om de veiligheid van kinderen te garanderen, zetten de opvangstructuren gespecialiseerde partnerschappen op om te zorgen voor een passende opvolging en (eventuele) doorverwijzing.

3. Onderwijs voor alle kinderen ondersteunen

- *Artikel 28 VRK: Recht op onderwijs.*
- *Zie ook artikels 17, 27, 29, 30 en 31 van het VRK*
- *Centrale capability: zingeving*

Toegang tot onderwijs is fundamenteel voor de sociale, emotionele en cognitieve ontwikkeling van de kinderen. Het is daarom ook één van de fundamentele kinderrechten.

Gezinnen en kinderen worden begeleid in een vlotte toeleiding naar gepast onderwijs. Ouders en kinderen worden actief geïnformeerd over het schoolsysteem. Opvangstructuren ondersteunen de betrokkenheid van de ouders bij de school, en van de school bij de ouders. Ouders worden aangemoedigd om de schoolontwikkeling van de kinderen mee te volgen en, waar mogelijk, mee te sturen. De opvangmedewerkers faciliteren directe en constructieve communicatie tussen de ouders en de school. Elk kind heeft toegang tot huiswerkbegeleiding, intern of via externe partnerschappen. Toegang tot informaticamateriaal en internet is gegarandeerd.

Vanuit de opvangstructuren is er een actieve dialoog met de scholen om het welzijn en welbevinden van kinderen in de centra te verhogen en pestgedrag te voorkomen. Ouders en gezinsleden worden hierin actief betrokken.

De continuïteit van de onderwijsloopbaan van kinderen in dezelfde taalrol staat centraal bij beslissingen omtrent toewijzing van opvangplaatsen en eventuele transfers.

4. Aandacht voor de fysieke en geestelijke gezondheid

- *Artikel 24 VRK: Recht op gezondheid(-zorg).*
- *Artikel 27 VRK: Recht op een levensstandaard die toereikend is voor de ontwikkeling van het kind.*
- *Centrale capability: gezondheid*

Een goede fysieke en geestelijke gezondheid is een voorwaarde opdat kinderen zich maximaal kunnen ontwikkelen.

Kinderen en gezinnen hebben effectieve toegang tot preventieve en curatieve (medische en psychische) zorg en nazorg, zowel in de opvangstructuren als in externe medische- en zorgvoorzieningen. Bijzondere aandacht gaat naar hun lichamelijke en geestelijke gezondheid, rekening houdend met eerdere lichamelijke ontberingen en gezondheidsbeperkingen, en met de psychologische gevolgen van geweld, trauma's en verlies.

In de opvang wordt er ingezet op **psycho-educatie**. Er wordt proactief en divers-sensitief gesensibiliseerd om weerstand en/of wantrouwen tegenover geestelijke gezondheidszorg te verminderen. Er is speciale zorg voor alle kinderen met extra noden (bv. leer- en ontwikkelingsmoeilijkheden, beperkingen). Gezinsleden krijgen specifieke hulp indien hun fysieke en/of geestelijke gezondheidssituatie een negatieve impact heeft op de manier waarop ze hun rol in het gezin vervullen. Om dit recht te garanderen bouwen opvangstructuren

samenwerkingsverbanden uit met gespecialiseerde diensten en maken ze werk van een ‘warme doorverwijzing’.

Early Childhood Education and Care is cruciaal. Investeren in de eerste levensjaren (de zogenaamde eerste ‘1000 dagen’) bevordert de fysieke, sociale, emotionele, cognitieve ontwikkeling, alsook de schoolprestaties op korte en lange termijn. Goede voeding, veilige hechting, en stimulatie via interactie zijn de drie bouwstenen (voor de hele kindertijd). Ouders krijgen ondersteuning als zij uitdagingen tegenkomen met betrekking tot de hechting van kinderen. Kinderen en hun ouders krijgen fysieke en mentale ruimte voor positieve interactie. De opvangmedewerkers geven hierover informatie en bespreken dit met de (toekomstige) ouders.

Kinderen en ouders worden gesensibiliseerd over gezondheidsbevorderende voedingsgewoonten. Bewoners krijgen toegang tot gezonde voeding, rekening houdend met culturele verschillen in voedingspatronen.

5. Vrijtijdsbesteding en kindvriendelijke ruimtes als hefboomen voor ontplooiing

- *Artikel 31 VRK: Recht op rust, spel, vrije tijd en culturele activiteiten.*
- *Zie ook artikels 2, 3, 6, 12, 15, 16 en 27 van het VRK.*
- *Centrale capability: toebehoren*

Vrije tijd, spel en sport zijn cruciaal voor de ontwikkeling van kinderen. Opvangstructuren zorgen voor mogelijkheden tot spel, sport en beweging, aangepast aan de leeftijd van de kinderen. Gezinsleden worden gestimuleerd om hieraan deel te nemen, mee te organiseren of zelf een initiatief te nemen. Kinderen en ouders worden actief geïnformeerd over de mogelijkheden om zich aan te sluiten bij het reguliere jeugdwerk, jeugdsport of cultuur.

Kindvriendelijke ruimtes zijn essentieel voor kinderen om hun leven (weer) op te bouwen en een gevoel van vertrouwen te creëren. Alle centra hebben kindvriendelijke binnen- en buitenruimtes voor verschillende leeftijdscategorieën, waar kinderen in een beschermde omgeving kunnen spelen en/of deelnemen aan (georganiseerde) activiteiten om te spelen, zich te ontwikkelen op zintuiglijk en motorisch niveau, te socialiseren, te leren en zich te uiten. Muziek kan hierbij een ondersteunende rol hebben.

De relatie tot en met de natuur wordt ondersteund. Er wordt tijd en ruimte gegeven aan ouders om positieve interacties met hun kind(eren) op te bouwen.

6. Identiteitsontwikkeling bevorderen

- *Artikel 12 VRK: Recht om gehoord te worden.*
- *Artikel 13 VRK: Vrijheid van meningsuiting en recht op informatie.*
- *Zie ook artikels 16, 17, 22 en 39 van het VRK*

Doorheen de kindertijd is de emotionele groei en ontwikkeling van kinderen en jongeren zeer belangrijk. In de opvang is er plaats, tijd en ruimte voor kinderen om hun gedachten, gevoelens en gewaarwordingen te leren kennen en uit te drukken.

Om veerkracht te bevorderen, is zich erkend weten in de eigen identiteit een belangrijke factor. Kinderen en gezinnen kunnen banden met hun religie en cultuur, waarvan de moedertaal een belangrijke pijler vormt, onderhouden.

Kunnen omgaan met verschil is cruciaal in de superdiverse context van de opvang en de samenleving. Kinderen en gezinnen worden ondersteund in hun vermogen om te functioneren in een superdiverse omgeving en samenleving. Kinderen worden door hun ouders en indien nodig door de opvangmedewerkers, geholpen in het aangaan van sociale interacties en in het positief omgaan met (interculturele) verschillen. Specifieke aandacht gaat naar de dynamieken tussen kinderen. Centra ondernemen, samen met de ouders, actie in het geval van pestgedrag en/of geweld tussen kinderen.

7. Juridische begeleiding met specifieke aandacht voor kinderen

- *Artikel 12 VRK: Recht om gehoord te worden.*
- *Artikel 13 VRK: Vrijheid van meningsuiting en recht op informatie.*
- *Zie ook artikels 16, 17, 22 en 39 van het VRK*

Inzicht in de procedures en toegang tot juridische begeleiding zijn van fundamenteel belang voor gezinnen die bescherming aanvragen in België.

De opvangstructuren leiden de gezinnen toe naar kwalitatieve juridische bijstand om hen te vertegenwoordigen. Daarnaast bieden opvangstructuren **kwaliteitsvolle informatie over het verloop van de procedure** en adequate informatie over de rechten die kinderen hebben tijdens die procedure. Alle gezinsleden, ook de kinderen, kunnen hun vragen over de procedure op een snelle en toegankelijke manier stellen binnen de opvangstructuur. Bij vragen van kinderen of jongeren over gevoelige elementen van de procedure, wordt er afgestemd met de ouders waarover men informatie kan verschaffen. Kinderen en jongeren die zelf een verzoek om internationale bescherming hebben ingediend krijgen specifieke begeleiding. Indien er conflicterende belangen zijn tussen de ouders en het kind, is het belang van het kind de voornaamste overweging.

8. Kindvriendelijke informatie en participatie

- *Artikel 12 VRK: Recht om te worden gehoord in kwesties die kind betreffen.*
- *Artikel 17 VRK: Recht op informatie en toegang tot de media*
- *Zie ook artikels 13, 14,15 van het VRK*
- *Centrale capability: inspraak*

Kindvriendelijke informatie en participatie zijn voorwaarden om actorschap van kinderen mogelijk te maken. Kinderen worden op een kindvriendelijke wijze geïnformeerd, in een taal die zij begrijpen, over hun leven in het centrum en op school, over hun rechten, over alle zaken die hun aanbelangen en over de personen en diensten waar ze steun kunnen krijgen. Zij krijgen ook informatie over hun verantwoordelijkheden (in functie van hun leeftijd en maturiteit) en over het gedrag dat van hen wordt verwacht. Deze informatie wordt kort na aankomst in het centrum gegeven, en opgevolgd tijdens het verblijf. Elk kind weet waar hij of zij vragen kan stellen of noden kan delen. Kinderen worden aangemoedigd om hun mening, zorgen en klachten kenbaar te maken.

Opvangstructuren zetten in op zinvolle participatie van kinderen, in overeenstemming met hun leeftijd en maturiteit. Culturele factoren en taaldrempels die een belemmering vormen voor participatie worden aangepakt. Toegang tot tolken wordt gegarandeerd. Kinderen treden, in principe, niet op als tolk in gesprekken met ouders.

Opvangcentra hebben een duidelijk kader rond **privacy en vertrouwelijkheid met specifieke aandacht voor kinderen.** Dit kader beschrijft hoe vertrouwelijkheid voor kinderen wordt gegarandeerd, wat er wel kan of moet gedeeld worden met de ouders, hoe kinderen hierover geïnformeerd worden, wanneer er sprake is van (gedeeld) beroepsgeheim en hoe de geïnformeerde toestemming van het kind wordt bekomen. Hierbij is aandacht voor de leeftijd en maturiteit van het kind.

Een visie op kinderen in de opvang als gemeenschappelijk engagement voor kinderen en gezinnen

Vanuit de bovenstaande fundamenten, basisvoorwaarden en leidende principes engageren alle partners in het opvangnetwerk zich om op alle niveaus van hun werking de ontwikkelingskansen van kinderen en gezinnen in asielopvang te maximaliseren.

Het voortdurend streven naar een kind- en gezinsvriendelijke opvang is een belangrijke ambitie van het opvangbeleid, waar ook ouders en bewoners actief bij zijn betrokken. In het opvangbeleid worden daarom garanties en praktijken ingebouwd om deze kind- en gezinsvriendelijkheid in de toekomst maximaal waar te maken.

Beknopte referentielijst

Onderstaande lijst bevat een selectie van de bronnen die we gebruikten voor het opstellen van deze visietekst. Voor een meer volledige bronnenlijst verwijzen we naar de literatuurstudie in het lopende onderzoeksproject.

Alayarian, A. (2017). Children of Refugees. Torture, Human Rights, and the Psychological Consequences. London/New York: Routledge/Karnac Books.

Betancourt, T. S., Abdi, S., Ito, B. S., Lilenthal, G. M., Agaleb, N., Ellis, H. (2014). ‘“We Left One War and Came to Another”’: Resource Loss, Acculturative Stress, and Caregiver-child Relationships in Somali Refugee Families’. Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology 21(1): 114-125

Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend, abbreviated & UNICEF (2016). Minimum Standards for the Protection of children, adolescents & Woman in refugee accomodation centres. <https://www.unicef.de/blob/133656/7de7042ecd24cde82d0c49a875bcd374/minimum-standards-for-the-protection-of-children--adolescents-and-women-in-refugeee-accommodation-centres-data.pdf>

Byrne, K. (2018). Towards a Child Rights-based Assessment Tool to Evaluate National Responses to Migrant and Refugee Children, Innocenti Discussion Papers no. 2018-04, UNICEF Office of Research - Innocenti, Florence

CICR, Standards professionnels pour les activités de protection, 2018, CICR

Comité voor de rechten van het kind, Algemeen commentaar no. 14 (2013) over het recht van het kind zijn belangen de eerste overweging te laten zijn (art. 3, eerste lid)*

De Haene, L., Rober, P., Adriaenssens, P., Verschueren, K. (2012) ‘Voices of Dialogue and Directivity in Family Therapy with Refugees: Evolving Ideas about Dialogical Refugee Care’. Family Process 51(3): 391-404

De Haene, L., Derluyn, I. (2018). Werken met vluchtelingenkinderen in pedagogische praktijken. Naar een relationeel perspectief op de psychosociale gevolgen van gedwongen migratie. Kind Adolesc 39, 127–142 (2018). <https://doi.org/10.1007/s12453-018-0172-0>

European Commission (2015), 10 Principles for integrated child protection systems, https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/10_principles_for_integrated_child_protection_systems_en.pdf

Fedasil - Studie en Beleid (2021). Welbevinden en het dagelijks leven in de collectieve opvang: een fragiel evenwicht tussen kwetsbaarheid en veerkracht. Dienst Studie en Beleid - Directie Beleidsondersteuning, Brussel.

Groeninck, M, Meurs, P, Geldof, D. et al (2019). Veerkracht in beweging. Dynamieken van vluchtelingengezinnen versterken. Antwerpen/Apeldoorn, Garant, 250 p.

Groeninck M, Meurs P, Geldof Dirk, Van Acker K & Wiewauters, C. (2020). Resilience in liminality: how resilient moves are being negotiated by asylum-seeking families in the liminal context of asylum procedures. Journal of Refugee Studies.

Internationale Verdrag inzake de Rechten van het Kind, 1989

- Keilty, B. (2010). *The early intervention guidebook for families and professionals: Partnering for success*. New York: Teachers College Press.
- Keygnaert, I., Anastasiou, A., Camilleri, K., Degomme, O., Devile, W., Dias, S., Field, C., et al. (2011). Senperforto: determinants for effective prevention and response actions of SGBV perpetration and victimization in the European asylum reception system. *TROPICAL MEDICINE & INTERNATIONAL HEALTH* (Vol. 16, pp. 96–96). Presented at the 7th European congress on Tropical Medicine and International Health.
- Kilkelly, U., Rap, S., Coron, G. & Moschos, G. (2019). Promoting child-friendly approaches in the area of migration. Standards, guidance and current practices. Council of Europe.
<https://edoc.coe.int/en/refugees/8047-promoting-child-friendly-approaches-in-the-area-of-migration-standards-guidance-and-current-practices.html>
- Lembrechts, S. (2018). Een topje van de ijsberg? : Kinderrechten juridisch en maatschappelijk vormgeven in Vlaanderen. *CHRISTENDEMOCRATISCHE REFLECTIES (CDR)*.
- Mooren, T., & Bala, J. (2016). *Goed ouderschap in moeilijke tijden*. Utrecht: Pharos
- Nussbaum, M. (2012). *Mogelijkheden scheppen. Een nieuwe benadering van menselijke ontwikkeling*. Amsterdam, Ambo.
- Pozzo, M., Bender, D. & Visse, W. (2018). Leefomstandigheden van kinderen in asielzoekerscentra en gezinslocaties. Avance-Impact. <https://www.coa.nl/sites/default/files/2020-04/Kinderen%2018%20Rapport%20Leefomstandigheden%20kinderen%20in%20azc%20en%20glo.pdf>
- Separated Children in Europe Programme (2010), SCEP Statement of Good Practice, 4th Revised Edition, <https://www.refworld.org/docid/415450694.html>
- UNHCR (2012). *A framework for the protection of children*. Geneva. UNHCR.
- United Nations, Resolution General Assembly (2010), Guidelines for the Alternative Care of Children, <https://www.refworld.org/docid/4c3acd162.html>
- Walsh, F. (2016) 'Applying a Family Resilience Framework in Training, Practice and Research: Mastering the Art of the Possible'. *Family Process* 55(4): 616-632.